

voluntate, supposito quod non est organica neque indiget Anima, quod partes seu membra obediant appetitui, cum careat partibus, res est magis pertinens ad Theologos, qui id tractant agendo de Angelis; solum enim videtur requiri potentia distincta, ut producat motus per actionem transeuntem, quia intellectus, et voluntas sunt potentiae immanentes. Quare si actus immanens non est virtualiter transiens, omnino oportet ponere distinctam potentiam ab intellectu, et voluntate, quae actionem transeuntem motus localis producat. Si vero actus immanens virtualiter est transiens, cessat ratio multiplicandi istas potentias in spiritu separato, qui non movetur organice, nec in eo membra obedire debent appetitui, sed solum transeuntem motum ponere in

re mota. Certe D. Thomas opuse. xi. art. iii. dicit: « Angelus conceptione intellectus quae est imperium caelos movere. » At vero quaestione sexta de Potentia, art. iii. ad 2. dicit: « Quod in Angelis mediante voluntate, et voluntas mediante virtute, et virtus immediate movet motum localem, » ubi *ly virtus* condistinguitur a voluntate. Quod utique verum est, sed possumus respondere, quod virtus illa distincta a voluntate est intellectus practicus, ut habens efficacem conceptionem imperii, nec aliam tertiam virtutem cogunt illa verba nos ponere. Et haec sufficiant pro commentariis in libros de Anima, et in totam Philosophiam ad laudem Salvatoris nostri Dei, beatissimae Virginis, et S. Thomae Aquinatis.

SUMMA TEXTUS

LIBRORUM DE ANIMA.

SUMMA LIBRI I.

Circa hunc librum, non est quod textum per capita distinguamus, quia in eo Aristoteles solum facit duo. In primo capite ponit proemium, in quo proponit dignitatem utilitatemque hujus scientiae, et quo ordine de Anima agendum sit. In reliquis quatuor capitibus varias refert Philosophorum antiquorum sententias circa naturam Animae,

easque refutat, praesertim recitatis in capite secundo variis opinionibus. In tertio ostendit Animam non esse substantiam, quae se ipsam movet ut aliqui dicebant. In quarto ostendit Animam non esse harmoniam, seu temperationem contrariorum. In quinto ostendit Animam non esse corpus subtilissimum, ut dicebant alii.

SUMMA LIBRI II.

In hoc libro tradit propriam sententiam de Anima, et potentiis ejus, per duodecim capita. In quibus potissimum quatuor tractat. Primum, de natura et definitionibus Animae cap. i. et ii. Secundum, de divisione potentiarum animae in communi cap. iii. Tertium, de potentiis Animae sensitivae a capite quinto usque ad duodecimum.

Summa capituli I.

Intendit Aristoteles in hoc capite tradere primam definitionem Animae, secundam vero capite sequenti. Et facit tria in hoc capite. Primo, praemittit quasdam divisiones. Secundo, quibusdam quae ad Animae naturam pertinent probatis, tradit

definitionem ipsam Animae. Tertio, explicat quasdam Animae conditiones in definitione inclusas.

Circa primum, quatuor divisiones praemittit. Prima est, entis aliud substantia, aliud reliqua genera accidentium. Secunda, in substantia, aliud est materia, aliud forma, et materiam dicit esse potentiam et non esse hoc aliquid, formam vero esse actum quo constituitur hoc aliquid. Tertia divisio, actus alius est primus, alius secundus: primus ut scientia, secundus ut contemplatio. Quarta divisio, naturalium corporum alia sunt viventia, alia non viventia. Vivere autem dicuntur quae per mutationem, accretionem et diminutionem moventur. Quare omne corpus na-

turale particeps vitæ, debet esse substantia.

Circa secundum, probat primo tres particulas seu condiciones convenientes Animæ, deinde ex illis definitionem Animæ colligit. Prima conditio est, quod Anima est actus. Secunda, quod est actus primus non secundus. Tertia, quod est actus primus respectu corporis organici. Primum probat, quia Anima est actus viventis, non vero corpus ipsum, siquidem corpus non est in alio ut receptum, Anima autem est in corpore, ergo est actus ejus. Secundum probat, quia Anima aliquando cessat ab operatione ut in somno, ergo non est Anima ipse actus secundus qui est operatio, ergo actus primus. Tertium probat, quia imperfectior Anima, scilicet vegetativa ut in arbore habet corpus organicum, videmus enim in arbore radices, fibras, ramos, folia, etc. quæ sunt tam variæ partes, ergo a fortiori aliæ Animæ quæ perfectiores sunt, corpora organica habebunt. Ex his colligit definitionem Animæ, quod est actus primus corporis physici organici.

Circa tertium, colligit tria. Primum, quod Anima et corpus non fiunt unum per aliquod medium, quia actus et potentia immediate ordinantur inter se. Secundum, explicari posse, quod Anima sit actus exemplo arte factorum ut in securi, quia si esset compositum physicum figura illa esset ejus forma substantialis, et exemplo oculi, qui si esset animal, ejus forma esset visus. Tertium, quod colligit est, quod Anima non est separabilis a corpore quantum ad eas partes, quæ sunt actus corporis, bene tamen quoad illas, quæ non sunt actus corporis, v. g. intellectus.

Summa capituli II.

Intendit Aristoteles in hoc capite

secundam Animæ definitionem tradere, per quam manifestat et demonstrat priorem. Et facit tria. Primo, quasdam suppositiones præmittit. Secundo, tradita definitione secunda, movet duas dubitationes. Tertio, resolvit quomodo per hanc secundam definitionem, demonstratur prima.

Circa primum, præmittit tria. Primum, non esse inconveniens de eadem re plures dari definitiones, et ex una aliam demonstrari, quia una explicat aliquam causam rei, quod alia non. Secundum est, animalum differre ab inanimato per vitam, hæc enim inanimatum caret. Tertium est, multipliciter dici vitam, sunt enim plura genera vitæ, scilicet vegetari, sentire, loco moveri, intelligere et cuicumque aliquid horum inest, vivit.

Circa secundum, colligit in primis definitionem Animæ ex prædictis, ostendens Animam debere complecti omnia illa genera vitæ et sic definit Animam secunda definitione sic: Anima est principium quo vivimus, sentimus, movemur, et intelligimus primo. Qua definitione tradita, proponit duo dubia. Primum, utrum ista sint ipsa substantia Animæ vel potentie ejus, ratione quarum dicitur sensitiva, vel vegetativa, et capite secundo an distinguantur ratione, seu definitione, an subjecto, seu loco. Respondet primo ad hoc secundum dubium, manifestum esse quod istæ potentie sentiendi, vegetandi, intelligendi, etc. definitione, seu specie distinguantur, siquidem earum actus, specie distinguuntur. An vero distinguantur subjecto seu loco, id est, quod una potentia sit in una parte seu organo, alia in alio, dicit in quibusdam distinguui, scilicet in illis quorum partes abscessæ non vivunt, in aliis vero, quæ abscessæ vivunt, oportet in eadem parte potentias habere vitales. De in-

tellectu vero adhuc non constat petere partem organicam determinatam, sed esse a corpore separabilem. Ad primum dubium respondet, illa quatuor esse partes seu potentias Animæ, quia designant principia formalia operationum, quod non prohibet radicaliter esse substantiam Animæ, et in diversis diversos gradus speciesque constituere.

Circa tertium, ostendit primam definitionem per istam secundam tali demonstratione, id quo primo vivimus, sentimus, loco movemur, etc. est actus primus corporis organici, sed Anima est talis, ergo Anima est actus primus corporis organici, quæ est prima definitio. Minor constat, quia in vivente sunt tria, corpus, Anima, et compositum, sed compositum non est quo vivimus, sed quod vivit, corpus etiam seu materia, non est quo vivimus, quia est in potentia ad vivendum, ergo sola Anima est id quo vivimus, etc.

Summa capituli III.

Expeditis definitionibus Animæ incipit agere Aristoteles de ejus potentia. Et in hoc capite agit de potentia Animæ in communi, deinde in sequentibus de eis in speciali. In quo capite tres facit articulos. Primo, enumerat potentias Animæ et gradus a quibus emanant. Secundo, declarat quomodo Anima definitionibus præcedentibus explicata sit communis ad istos gradus, et Animas. Tertio, comparat istos gradus inter se, secundum quod unus includit alterum, et secundum quod conveniunt viventibus.

Circa primum, potentias Animæ docet esse quinque loquendo in genere. Primo est, potentia vegetativa. Secundo, sensitiva. Tertio, appetitiva. Quarto, loco motiva. Quinto, intellectiva. Gradus autem Ani-

mæ secundum quos constituuntur et differunt Animæ, sunt quatuor videlicet: gradus vegetativus, sensitivus, loco motivus et intellectivus.

Circa secundum, docet non definiiri definitionibus antecedentibus Animam in communi separatam, ut posuit Plato, sed rationem communem Animæ ab omnibus illis gradibus non distinctam nisi per rationem.

Circa tertium, docet primo, istos gradus ita se habere ut perfectior includat inferiorem, sicut sensitivum continet vegetativum, et intellectivum utramque, sicut una figura, v. g. quinque angulorum continet aliam quæ est trium angulorum. Deinde, docet qualiter in unoquoque vivente sit Anima, et quomodo distinguantur gradus viventium attentis ejus potentia et actibus, nam in plantis est sola Anima vegetativa. Secundo, in animalibus imperfectis sensitiva imperfecta habens solum tactum. Tertio, in animalibus magis perfectis sunt alii sensus præter tactum. Quarto, in perfectioribus quinque sensus sunt cum motu progressivo. Quinto, in perfectissimo animali, est intellectivum, id est, in homine.

Summa capituli IV.

In hoc capite incipit agere Aristoteles de potentia Animæ determinate. Et primo, agit de potentia Animæ vegetativæ; et facit tria. Primo, explicat potentias, seu operationes partis vegetativæ. Secundo, docet quod Anima exerceat triplicem sensum respectu corporis, scilicet formalis cause et efficientis. Tertio, agit de objecto potentiarum partis vegetativæ, quod est alimentum.

Circa primum, supponit in primis vitam vegetativam communem esse omniviventi, quia secundum ipsam

omnibus inest vivere. Deinde, assignat ei duplicem actum, scilicet generare, et nutrir. Quod enim generare sit actus viventis probat, quia naturalissimum est viventibus perfectis, non orbatis, id est, mutilis, nec sponte genitis, id est, ex putri materia, generare sibi simile, quia per hoc consequuntur quamdam perpetuitatem.

Circa secundum, explicat illam triplicem causalitatem Animæ, est enim causa formalis, quia est actus corporis: est finalis, quia est finis proximus generationis seu terminus ejus: est efficiens, quia est principium actionum vitalium. Ex quo reprehendit duos errores antiquorum. Alterum, qui dicebat ignem et terram esse causam nutriendi, ut in plantis pars inferior hæret terræ, rami vero sursum, et dicebant ferri ab igne tendente sursum. Alterum, qui dicebat ignem esse simpliciter causam nutritionis, quia inter omnia corpora maxime videtur nutrir. Elementa enim non possunt actu esse in vivente, nec formæ elementorum, sed Anima.

Formæ tertium, explicat rationem alimenti inquirendo an debeat alimentum esse simile viventi vel dissimile, seu contrarium. Respondet alimentum a principio debere esse dissimile viventi, quia debet transmutari in ipsum, in fine autem debere esse simile, quia in ipsum conversum est. Unde considera, quod in alimento sunt tria. Primum, quod sit substantia, et sic est objectum nutritionis, qua per conversionem substantiæ deperditum restauratur. Secundo, quod sit quantum, et sic est objectum augmentationis. Tertio, quod relinquat superfluum, et sic præbet materiam generationi faciendi semen.

Summa capituli V.

Ab isto capite usque ad duodeci-

mum agit Aristoteles de Anima sensitiva et potentiis ejus. Et primo quidem agit de potentiis ejus, et objectis in communi, de potentiis in hoc capite, de objectis in sequenti, deinde, a capite septimo de quolibet sensu in particulari usque ad finem libri.

In hoc ergo capite duo facit. Primo, ostendit sensum esse potentiam passivam. Secundo, excitari ac reduci in actum a suo objecto. Primum probat ex duobus, primo ex actu, quia sensus cum sentiant alterantur, et mutantur, quia ut sentiatur aliter se habere debet quam ante, ergo debet pati et recipere, sive speciem sive proprium actum. Secundo ex objecto, quia sensus non sentit se ipsum, sic oculus non videt se, ergo alterum, ergo patitur ab alio, estque potentia passiva.

Circa secundum, ad explicandum a quo excitetur, et reducat in actum potentia ista sensitiva præsupponit duo; alterum, quod dupliciter potest dici aliquid potens sentire, scilicet potentia proxima et remota, sicut dicitur potens scire potentia proxima, qui habet scientiam, nec impedimentum aliquod adest: potentia vero remota, qui nondum habet habitum scientiæ, sed potest acquirere, sic qui habet potentiam sensitivam dicitur proxime potens sentire, remote vero qui nondum habet illam. Alterum est, quod passio dupliciter dicitur. Uno modo pro receptione alienius disconvenientis seu tendentis ad corruptionem, alio modo pro receptione ejuscuque etiam perficientis, et in hoc secundo sensu dicitur sensus potentia passiva. Quo supposito, respondet potentiam sentiendi remotam, qualis est in semine vel corpore organizato, reduci in actum a generante introducente Animam et potentias. At vero potentia proxima sentiendi reducitur in actum

ab objecto sensibili, sicut intellectus ab intelligibili, cum hoc tamen discrimine quod objectum sensus est sensibile extra positum, objectum vero intellectus est universale intra intellectum representatum et formatum, et ideo intelligimus cum volumus, quia intus species habemus, non vero sentimus cum volumus, sed cum objecta occurrunt.

Summa capituli VI.

Agit in hoc capite de sensibili, seu de objecto sensus in communi, et duo facit. Primo, dividit ipsum; secundo, comparat membra dividenda.

Circa primum, dividitur primo sensibile in per se et per accidens. Per se, quod ratione sui sentitur, ut color, sensus. Dividitur rursus sensibile per se in sensibile proprium et commune. Proprium dicitur, quod est unius tantum sensus objectum, vel illud circa quod non errat sensus, ut color erga visum. Commune est, quod a pluribus sensibus percipitur, ut motus a visu et tactu. Numerat ergo quinque, sensibilia communia, figura, magnitudo, numerus, motus et quies. Sensibile per accidens est quod non immutat sensum per se, nec ab eo patitur sensus, sed ratione alterius adjuncti, ut substantia videtur ratione coloris.

Circa secundum, facit duas comparationes. Prima, sensibilis proprii et communis ad sensibile per accidens, que differunt in hoc quod sensibile commune, et proprium per se immutat sensum, sensibile autem per accidens ratione alterius cui conjungitur. Secunda, sensibilis proprii, et communis inter se, quod licet utrumque sit per se sensibile, perfectius tamen sensibile proprium, quia illi magis proportionatur temperamentum ejusque organi.

Summa capituli VII.

Incipit agere de sensibus in particulari. Et primo, in hoc capite de visu, in quo agit duo; primo, de objecto visibili, secundo, de medio videndi.

Circa primum, proponit prius adæquatum objectum visus quod est visibile ut sic, sub quo lux et color quæ lucem aliquam participant, continentur. Deinde, in speciali explicat visibilia sub hoc adæquato objecto contenta, scilicet colorem perspicuum, et lumen color definitur, quod est motus perspicui in actu. Perspicuum vero, quod est visibile non secundum se simpliciter, sed per externum colorem, ut aer et aqua. Lumen autem definit, quod est actus perspicui ut perspicuum est, proprie enim res transparentes luce actuantur, et illustrantur absolute et simpliciter, opaca solum in superficie. Ex quo colligit lumen non esse corpus, quod probat contra Empedoclem, quia alias cum lumine diffunditur per aerem, vel per vitrum, duo corpora penetrarentur, et quia lumini opponitur tenebra ut privatio, ergo est forma circa idem subjectum, non corpus.

Circa secundum, docet falsam esse sententiam Democriti, quod corpus inter medium quantumcunque diaphanum impediatur visum, ita ut si vacuum esset, multo melius res aliqua videretur, etiam formica in celo. Sed hoc refellit, quia visio requirit immutationem factam ab objecto in oculo, hæc autem immutatio non potest fieri nisi species transeat per medium, sensibile enim supra sensum positum, non sentitur.

Summa capituli VIII.

In hoc capite agit Aristoteles de auditu, ejusque objecto. Et facit

quatuor. Primum, agit de sono, dividendo illum in directum et reflexum, agitque de directo. Secundo, tractat specialiter de sono reflexo qui est echo. Tertio, de organo in quo residet auditiva potentia. Quarto, de aliis diversis sonis, præsertim de perfectissimo, qui est vox.

Circa primum, supponit sonum, alium esse in potentia, alium in actu. In potentia, quando considerantur corpora quæ sunt sonativa seu effectiva soni. In actu vero, quando actu percipiunt. Supponit secundo sonum fieri, vel reflexo vel directe. Explicat autem quid concurrat ad sonum directum efficiendum, scilicet duo corpora se collidentia et medium ipsum percussum, eo quod sonus resultat ex percussione, idem autem non percipit se, sed alterum, et sic corpora percipientia debent esse diversa; explicat autem conditiones corporum sonantium, scilicet quod sint duræ ut medium dividant; levia, id est, aliquo modo perpolita, quod alterum saltem sit concavum, quod percussio sit velox, ne tarditate dilabatur aer sine sono.

Circa secundam partem dicit sonum reflexum, seu echo fieri cum sonus per aliquam distantiam delatus occurrit corpori solido, a quo retrocedit versus audientem, sicut projecto lapide in aqua fiunt circuli, quousque occurrat corpus solidum impediens, ne ulterius transeant, sed retrocedant.

Circa tertiam partem docet aerem externum sono percussum continuari usque ad aerem internum, qui est intra aures sub quadam tunica inclusus, quæ vocatur miringa, et multiplicatæ species soni in interno aere recipiuntur, sicque fit auditio. Est autem aer iste internus consistens nec fluens sicut aer externus, imo si moveatur internus aer et faciat sonum, non audimus sonos externos.

Circa quartam partem, dividit sonum in gravem et acutum; acutus est qui brevi tempore auditum acriter movet, gravis qui movet parum, ideoque tardus dicitur. Deinde, agit de Voce, quæ est perfectissimus sonus, definitque illam: *quod est sonus animalis factus ab aere a pulmone per respirationem ad guttur usque emissio cum intentione significandi aliquid.* Ubi etiam explicat instrumenta quibus ista vox efficitur. Ex quo colligitur duo, alterum quod aer respiratione attractus duo habet officia, scilicet refrigerare cor, et formare vocem accommodatam ad explicandum affectus internos: alterum est quod pisces, et animalia non respirantia vocem non edunt, licet aliis instrumentis sonum aliquem efficere possint.

Summa capituli IX.

Agit in hoc capite de odore et odoratu. Et facit tria. Primo, explicat naturam odoris et species ejus. Secundo, medium per quod immutatur. Tertio, organum in quo residet olfactus.

Circa primum, supponit difficile nobis esse judicare perfecte de odoribus, eo quod homo imperfectissimi odoratus est inter animalia, ideoque minus discernit odorum species et naturam, de illisque agit per analogiam ad sapores, quorum optimum gustum habet homo, quia gustus quidam tactus est, tactus autem habet optimum temperamentum in homine, sicut requiritur ad prudentiam et acumen ingenii, unde et molles carne ingeniosiores sunt. Sic ergo explicat species odoris ad similitudinem saporum, dicens quod sunt duæ species extremæ admodum saporis dulcis et a mari, quæ possunt dici gravis odor, et bonus odor, sub quibus aliæ mediæ species continentur. Odoratum enim non so-

lum odorabile, sed etiam inodorabile. Dicitur autem inodorabile tripliciter, aut quia nullum habet odorem, aut quia valde parum et tenuiter, aut quia pessimum habet odorem.

Circa secundum, ostendit quod medium per quod transit odor est non solum aer, sed etiam aqua. De aere satis constat experientia; de aqua probat, quia pisces sub aquis accurrunt ad cibos, qui sibi projiciuntur, quod esse non posset, nisi odorem sentirent. Ex quo inferunt omnia fere animalia odorari, tam aquatilia quam terrestria, tam exanguia quam sanguinea prædita, tam respirantia quam non respirantia. Ne tamen videretur alicui, quod odorari respirando, vel non respirando diversitatem faceret odoratus, advertit potentiam olfaciendi in omnibus esse ejusdem rationis, quia respicit idem objectum, scilicet odorabile; quod vero fiat cum respiratione vel sine illa, pertinet ad modum accidentalem ex parte potentie, non ad modum diversum objecti.

Circa tertium, docet quod quia sapores humiditate constat, et odores siccitate prædominante, oportet organum carere illa qualitate seu temperamento odoris, et oppositam habere quod est humidum.

Summa capituli X.

In hoc capite agit de gustu et gustabili quod est sapor. Et breviter agit quatuor. Primo, ostendit gustabile debere esse tangibile. Secundo, sensum gustus attingere gustabile et ingustabile. Tertio, quale sit organum gustus. Quarto, quot species saporis.

Primum probat, tum quia sapor non sentitur nisi tangatur sine medio; tum quia non percipitur nisi humectetur saliva, humidum autem est qualitas tangibilis.

Secundum ostendit, quia gustus etiam percipit ingustabile. Sed ingustabile dicitur tripliciter. Primo, per negationem, quia non habet saporem aut parum, ita ut non sit percipibilis. Secundo, quia habet illum vehementem et excessivum. Tertio, quia pravum. Et non sumitur hic ingustabile pro pure negativo, sed pro privativo, quod scilicet est capax saporis. Sub gustabili autem dicit etiam includi potabile, quod aliquid saporis participat.

Circa tertium, docet organum gustus debere esse humidum in potentia, quia carere debet sapore qui humido constat, unde illo humido quo redditur res saporosa carere debet, si autem infecta est lingua pravo humore, non sentit alium saporum externum.

Circa quartum, docet esse duas species saporis extremas, scilicet dulcem, et amarum, sicut in coloribus album et nigrum. Alias duas species esse prope illas, scilicet pingue et salsum, quæ jam non sunt ita simplices. Alias quatuor medias inter istas, scilicet sapor acer, austerus, acerbus, et acidus, et ita omnes species sunt octo.

Summa capituli XI.

Agit de quinto sensu qui est tactus. Et proponit quatuor dubia, in quæ totum caput dividitur. Primum est, an sint plures sensus tactus, vel unus tantum. Quod dubium non plene solvit, licet inclinet in eam partem quod sint plures, eo quod unus sensus est unus contrarietatis ad quam cæteræ illius sensus reducentur, sicut visus est albi et nigri, gustus amari et dulcis; in tactu autem sunt plures contrarietates primæ, non reducibiles in unam, ut calidum et frigidum, humidum et siccum, voluptas et dolor, etc. Ex alia vero parte, cum sit in toto cor-

pore una caro, per quam sentimus tangibilia, videtur nobis esse unum sensum, quod tamen non sufficit, quia caro est medium sensus tactus, quod licet sit unum sensus possunt esse distincti, sicut auditus et visus sunt distincti, licet medium quod est aer sit unus.

Secundum dubium, an sit aliquod medium externum in tactu sicut in visu et auditu, id est, aliquod corpus non continuum ipsi tangenti, sed contiguum per quod sentiatur. Ad quod disputative respondet, non resolutive, nam si duo corpora se tangant in aqua, media aqua inter tangibile et tactum siquidem sentitur manus humectata ab illa, ergo etiam erit medius aer inter tangibilia, licet ob sui raritatem non discernatur.

Tertium dubium, an omnes sensus externi conveniant in hoc quod sentiant per medium externum. Respondet convenire cum duplici tamen discrimine. Primum, quod in prioribus tribus, scilicet visu, auditu, et odoratu objectum percipitur per medium externum, magnum et notabile; gustus autem et tactus per modicum. Secundo, quia in tribus prioribus objecta prius immutant medium, quam potentiam; in tactu vero simul patitur potentia ab objecto et medio, sicut si quis percussit super arma, simul patitur ab armis et a percussente.

Quartum dubium, an sensorium tactus sit ipsa caro, vel aliquid sub ea latens. ut nervus. Respondet carnem non esse ipsum sensorium tactus sed medium, non externum et discontinuum ab organo. Numerat deinde objecta tangibilia, scilicet calidum et frigidum, siccum et humidum, durum et molle, asperum et lena, dolor et voluptas, etc. debet ergo sensorium tactus esse liberum ab his qualitatibus, non quidem omnino, alias non esset mixtum, sed

habet illas temperatas, sentit vero solum excessivas.

Summa capituli XII.

In hoc ultimo capite comparat Aristoteles sensus externos inter se, et facit tria. Primum, proponit duo in quibus conveniunt; secundo, solvit duo problemata; tertio, proponit unum dubium et solvit.

Circa primum, dicit convenire omnes sensus in duobus. Primo, quod omnes sensus suscipiunt formas sine materia, hoc est species intentionales, sicut cera suscipit figuram sigilli, et non materialitatem ferri. Secundo, quod omnes sensus sunt in aliquo materiali subjecto, v. g. in sensorio seu organo, potestque dividi organum in proximum seu particulare, in quo potentia residet, et in commune seu mediatum, scilicet illud in quo primum seu immediatum continetur.

Circa secundum, primum problema est, quare sensibile vehemens ut nimia lux offendit sensum. Respondet quia fit vehemens alteratio in organo, quod certam requirit mensuram temperamenti et si illa excedit offenditur sensus. Secundum problema, quare non sentiant plantæ cum habeant Animam. Respondet quia carent illis sensoriis seu organis tali temperamento dispositis, sicut requiritur ad sentiendum.

Circa tertium, proponit hoc dubium, an plantæ et aliæ res non sentientes patiantur ab objectis sensuum, ut a colore, sono, etc. Videtur enim solum potentias sensitivas ab illis pati posse, quia relative se habent potentie et objectum, deinde quia carent sensu, ergo non patiuntur a sensibili, denique quia species albi non imprimit albedinem in liquo vel in alio insensibili. Respon-

det. Philosophus non pati ab objectis sensu omnia insensibilia, sed solum illa quæ deserviunt tanquam medium ad deferendum spe-

cies, sicut fere sunt corpora diaphana, respiciuntque illas species, non ut effectus permanentes, sed per modum transeuntis.

SUMMA LIBRI III.

Aggreditur in hoc libro Philosophus explicare naturam Animæ intellectivæ. Ad quod agit tria. Primum, præmittit ea quæ ministrant intellectui, scilicet sensus internos, et propterea in principio recolligit numerum sensuum exteriorum, proceditque ad explicandos sensus internos. In secunda parte agit de ipso intellectu. In tertia, de consecuto ad ipsam, scilicet appetitu et loco motivo. Et hæc per tredecim capita.

Summa capituli I.

In hoc capite colligit numerum sensuum exteriorum. Et facit duo. Primum, probat non esse nisi quinque sensus. Secundo, solvit dubium illud cur sint plures sensus externi.

Circa primum, probat esse tantum quinque sensus externos. Et ratio ejus reducitur ad hanc formam, ut S. Thomas notat hoc libro, lectione prima. Quicumque habet aliquod organum sensus per quod cognoscuntur sensibilia, cognoscit per illud organum quæcunque sensibilia pertinent ad talem sensum, sed animalia perfecta habent omnia organa sensus, ergo cognoscunt omnia sensibilia, sed non habent nisi quinque sensus, ergo non sunt plures respectu propriorum sensibilium. Major constat, quia qui habet sensum tactus, per illum cognoscit omnes qualitates sensibiles, ergo similiter in aliis sensibus. Minor etiam probatur, quia necessario proportionatur media per quæ moventur sensus, et ipsa organa; sed non datur

nisi medium internum vel externum; internum convenit tactui et gustui, qui sine externo medio sentiunt, si vero loquamur de medio externo, illud solum est aer vel aqua, ignis enim propter summam activitatem non patitur a sensibilibus, neque terra propter nimiam densitatem, sola vero aqua et aer facile patiuntur a sensibilibus. Hoc autem medio aeris, et aquæ utuntur visus, auditus, et olfactus, ergo non sunt plures sensus externi, quia nec plura media immutantia. Quantum vero probet ista ratio, videri potest apud D. Thomam i p. q. lxxviii, art. iii.

Circa secundum, proponit difficultatem, quare plures sensus dati sunt a natura. Et respondet, quod ut non confundantur sensibilia communia cum propriis, datis enim pluribus sensibus quædam apprehenduntur a pluribus, et sunt communia, quædam a quolibet sensu, et sunt propria sensibilia.

Summa capituli II.

Incipit in hoc capite agere de sensibus internis. Et primo, de sensu communi in isto, in sequenti autem de phantasia. Igitur in hoc capite facit duo. Primum proponit dubium quoddam et solvit. Secundo, resolvit dari sensum communem.

Circa primum, tale dubium proponit. Cum constet nos cognoscere sensationes nostras, qua cognoscimus nos videre, nos audire, etc. queritur an hoc fiat ab eodem sen-